

זה שלנו, זה גם כן

מדיניות ההתנחלות הישראלית בגדה המערבית

- תקציר -

מדינת ישראל מנהלת בכל השטח שבין הים לירדן משטר עליונות יהודית. העובדה שהגדה המערבית לא סופחה באופן רשמי, אינה מפריעה לישראל להתנהל בה כבתוך שטחה שלה, במיוחד בכל הנוגע להתנחלויות, למשאבים העצומים שהיא משקיעה בפיתוחן ולתשתיות המשרתות את תושביהן. מדיניות זו היא שאפשרה את הקמתם של יותר מ-280 התנחלויות ומאחזים ואכלוסם ביותר מ-440 אלף מתנחלים (לא כולל מזרח ירושלים), את הגזל – הרשמי והלא רשמי – של יותר משני מיליון דונם של אדמות פלסטיניות, את סלילתם של כבישים המחברים את ההתנחלויות זו לזו ולשטחה הריבוני של מדינת ישראל שממערב לקו הירוק, ואת הקמתם של אזורי תעשייה. כל אלה שינו במהלך עשרות השנים האחרונות את מפת הגדה המערבית ללא היכר.

הדו"ח הנוכחי עוסק במנגנונים הכלכליים, המשפטיים והתכנוניים המיושמים מזה למעלה מחמישה עשורים על ידי הרשויות הישראליות השונות, ואשר מאפשרים את הקמתן של התנחלויות, את קיומן ואת הרחבתן. זאת, תוך התמקדות בשני היבטים מרכזיים:

ההיבט הראשון הוא המאמץ שמשקיעות רשויות המדינה השונות בעידודם של יהודים לעבור ולגור בהתנחלויות ולפתח בהן ובסביבתן מיזמים כלכליים. המדינה מעניקה שלל הטבות ותמריצים למתנחלים ולהתנחלויות – הן באפיקים רשמיים והן באפיקים לא רשמיים – והדו"ח סוקר אותם בהרחבה. ההטבות המשמעותיות הניתנות בתחום הדיור הן המאפשרות גם למי שאין ברשותם הון עצמי או הכנסה משמעותית לרכוש דירה בהתנחלויות ולעבור אליהן. הטבות אלה הן שמסבירות, בין השאר, את הגידול המהיר באוכלוסיית ההתנחלויות החרדיות הגדולות בגדה – מודיעין עילית וביתר עילית. נוסף על כך, הטבות מס משמעותיות ניתנות לתושבי כשלושים התנחלויות – חלקן התנחלויות מבוססות כלכלית – המגיעות עד ל-200 אלף ש"ח לשנה לכל נישום.

הטבות ותמריצים נוספים ניתנים לאזורי תעשייה בגדה, באמצעות הוזלה של מחירי הקרקע ובסבסוד של כוח האדם, ואלה מעודדים את הגידול העקבי במספר המפעלים באזורי התעשייה הישראלים בגדה. כמו כן המדינה מעודדת יהודים להקים בגדה מאחזים חדשים הפועלים כחוות חקלאיות, המאפשרות השתלטות נרחבת על קרקעות חקלאיות ועל אדמות מרעה פלסטיניות. בעשור האחרון הוקמו כארבעים חוות כאלה, שהשתלטו על עשרות אלפי דונמים.

ההיבט השני הנסקר בדו"ח הוא ההיבט המרחבי, המתמקד בהשפעתם המרחבית של שני גושי התנחלויות, המבטרים את הגדה המערבית לרוחבה: הראשון הוא גוש ההתנחלויות מדרום לבית לחם, הכולל ממערב את ההתנחלויות העירוניות ביתר עילית ואפרת ואת אלו המשויכות למועצה האזורית גוש עציון, המקיפות את בית לחם והכפרים סביבה עד לספר מדבר יהודה במזרח, באזור ההתנחלות נוקדים. הגוש השני נמצא במרכז הגדה וכולל את ההתנחלויות אריאל, רחלים, עלי, מעלה לבונה, שילה ואת המאחזים שהוקמו סביבן. גוש זה חותך את הגדה לרוחבה ומגיע כיום עד למורדות ההרים המשקיפים על בקעת הירדן.

ישראל משקיעה בגדה מאמץ בלתי נלאה, בין השאר בהגדלת האוכלוסייה בגושים אלה ובהרחבת שטחיהם. זאת באמצעות תכנון שכונות חדשות, פיתוח תשתיות והכנת תוכניות ועבודות קרקע לפיתוח ולבנייה עתידית. מימוש תכניות אלה כבר הביא לגידול מואץ באוכלוסיית ההתנחלויות בשני הגושים בעשור האחרון, ועתיד אף להביא להכפלתה ואף לשילוש של האוכלוסייה בהתנחלות אפרת בעשורים הקרובים, להוספת 20 אלף מתנחלים לביתר עילית וכ-8,000 מתנחלים לאריאל.

השפעתם של שני גושים אלה חורגת בהרבה משטחם הבנוי (המשתרע על-פני כעשרים אלף דונם) ומספר תושביהם (המסתכם בכ-121 אלף מתנחלים). גושים אלה חוסמים כל אפשרות לפיתוח פלסטיני בר-קיימא במרחבים אלה והם משפיעים ישירות על פרנסתם ועל עתידם של עשרות אלפי פלסטינים החיים בעשרות קהילות.

- גוש ההתנחלויות שמדרום לבית לחם נמתח מהקו הירוק ועד ספר מדבר יהודה, באופן החובק מדרום את גבולה המוניציפלי של ירושלים – הכולל את שטחי הגדה המערבית שישראל סיפחה שבועות ספורים לאחר כיבושם, ומתפרש דרומה עד למחנה הפליטים אל-ערוב. ההתנחלויות והמאחזים בגוש זה קוטעים את המרחב הפלסטיני, בכך שהם יוצרים חיץ בין אזור בית לחם לבין ירושלים בצפון ואזור חברון בדרום. נוסף על כך, הם מבתרים את אזור בית לחם עצמו, הופכים את הכפרים לאיים המנותקים זה מזה, מונעים את התפתחותה העתידית של העיר וחולשים על כביש 60 – ציר התנועה המרכזי החוצה את הגדה מדרום לצפון ומחבר בין ירושלים, בית לחם ודרום הגדה.

- גוש ההתנחלויות שבמרכז הגדה מבתר את צפון הגדה המערבית לרוחבו, וקוטע רצף של יישובים פלסטיניים. ההתנחלויות עלי ושילה והמאחזים סביבן הוקמו באחד מאזוריה החקלאיים הפוריים והמאוכלסים ביותר של הגדה המערבית, אשר שימש במשך דורות כמרכז כפרי פלסטיני שפרנסת תושביו התבססה על עיבודן האינטנסיבי של האדמות. בהדרגה ובשיטתיות, נישלו תושבי ההתנחלויות אלה את התושבים הפלסטינים מאלפי דונם של אדמותיהם החקלאיות וגולו את פרנסתם.

בעקבות הקמתם של גושים אלה נחסמו אלפי דונם של שטחים חקלאיים בפני פלסטינים – בין אם באופן ישיר (כמו למשל באמצעות הכרזתם כ"אדמות מדינה" או סגירתם בצוים צבאיים) ובין אם בשל אלימות של מתנחלים הנעשית בגיבוי המדינה, שכתוצאה ממנה חוששים פלסטינים להגיע אל אדמותיהם. כך, באזור ההתנחלויות תקוע ונוקדים נחסמו בפני פלסטינים לפחות 10,000 דונם ובאזור ההתנחלויות שילה ועלי והמאחזים הסובבים אותן, נחסמו לפחות 26,500 אלף דונם.

את הדו"ח הנוכחי יש לקרוא על רקע נייר העמדה שפרסם לאחרונה בצלם, הקובע כי המשטר הישראלי, החותר לקידום ולהנצחה של העליונות היהודית בכל השטח שבין הים לירדן, הוא משטר אפרטהייד. מדיניות זו של ייחוד המרחב מיושמת על ידי המשטר הישראלי לא רק בשני גושי ההתנחלויות שבהם עוסק דו"ח זה, אלא בכל השטח שבין הירדן והים והיא מושתתת על התפיסה שהקרקע היא משאב שנועד לשרת בראש ובראשונה את הציבור היהודי. על פי תפיסה זו, ניהול משאב הקרקע נעשה לצורך הקמתם, פיתוחם והרחבתם של יישובים יהודיים, תוך נישול הפלסטינים ודחיקתם למובלעות קטנות וצפופות. מאז 1948 יושמה מדיניות זו בנוגע לאדמות בגבולות ישראל הריבונית, ומאז 1967 ישראל מישמת אותה במקביל גם בשטחים שכבשה.

סיפוח דה-יורה של הגדה המערבית אמנם לא התרחש. ואולם כפי שדו"ח זה שב ומוכיח, במציאות הדבר אינו מעלה ואינו מוריד ולאחרונה מבוצעות ברחבי הגדה עבודות בנייה ותשתית בהיקפים שלא נראו מזה עשרות שנים. עבודות אלו נועדו לאפשר קפיצה משמעותית נוספת במספר המתנחלים בגדה המערבית, שמנהיגיהם צופים כי יגיע למיליון בעתיד הנראה לעין.

השקעות עתק אלה של ישראל מעמיקות את אחיזתה בגדה המערבית ומבהירות את מטרותיו ארוכות הטווח של המשטר הישראלי. אלה כוללות את קיבוע מעמדם של מיליוני פלסטינים כנתינים נטולי זכויות ומחוסרי הגנה, שאינם רשאים ואינם יכולים להשפיע על עתידם, הנאלצים לחיות במובלעות מנותקות, מדוכאות כלכלית, שהולכות ומצטמצמות. בה בעת, הם נאלצים לצפות בהקמתם של יישובים ותשתיות ליהודים ולגזל מתמשך של אדמותיהם. עם תום העשור השני של המאה ה-21, דומה כי ישראל נחושה מאי פעם להמשיך לקיים ולבסס את משטר האפרטהייד בכל השטחים שבהם היא שולטת, עמוק אל תוך העשורים הבאים.

* * *

פרסום זה נכתב בסיוע שגרירות נורבגיה. בצלם וכרם נבות לבדם אחראים לתכנון, שאינם משקפים בהכרח את עמדת ממשלת נורבגיה.

בהתאם לחוק שהעבירה הכנסת במטרה למסגר קבלת מענקים בינלאומיים כביטוי לחוסר נאמנות, נציין כי בשנת 2019 היו 69% ממקורות המימון של בצלם מישויות מדיניות זרות, המפורטות (בין היתר) באתר האינטרנט של רשם העמותות. בכל מקרה, בצלם נותר נאמן למאבקו למען זכויות האדם, חופש, דמוקרטיה וסוף לכיבוש.

כרם נבות גאה להודיע שבשנת 2020 עיקר המימון שלה הגיע מקרנות אירופיות התומכות במאבק לזכויות אדם. אנו שמחים להיות שותפים של כל הגופים שתומכים בנו וגאים בכך שהללו רואים בנו שותפים שראוי לתמוך בעבודתם.